

Inhoud

Inleiding	7
1 Het zorgeloze zuiden	11
2 Glazen plafond	42
3 Coming to America	68
4 Start bij het RIVM	93
5 De diepte in	132
6 Virussen in een veranderende wereld	164
7 Ziekte x	195
8 Lockdown	246
9 Oorsprong en toekomst	299
Nawoord	349
Verantwoording	357
Dankwoord	365

Inleiding

Het zonlicht viel door de open ramen mijn oude kamer binnen. Ik werd met tegenzin wakker. De vorige avond was ik laat naar bed gegaan, nog onrustig vanwege een overhaast geregeld vertrek uit Londen. De eerste Nederlandse lockdown was nog maar net een feit, nadat eerder in Brabant een paar scholen waren gesloten en er een verbod op grote bijeenkomsten was ingesteld. De landelijke sluiting van restaurants en scholen had iedereen verrast. Met mijn vrienden had ik lopen grappen over de snelle invoering, waardoor cafébezoekers een halfuur de tijd hadden om hun drankjes naar binnen te werken en er lange rijen stonden voor de plaatselijke coffeeshops waar mensen nog snel een voorraadje wilden inslaan. Na alarmerende taferelen in Noord-Italië gingen in maart 2020 steeds meer landen in lockdown. De kans dat dit ook in Groot-Brittannië zou gebeuren, werd met de dag groter. Omdat mijn ouders in een mooi vrijstaand huis vlak bij een bos wonen, besloot ik een paar weken naar Nederland te gaan en daar te wachten tot de lockdown was overgewaaid. Ik zou er uiteindelijk vijf maanden blijven.

Vliegen was op dat moment uitgesloten. Deels vanwege het werk van mijn moeder en deels vanwege een voorliefde in onze familie voor rampenfilms had ik zowat alle films over virusuitbraken gezien die er bestaan, en daarin leek het alsof elke pandemie op een vliegveld begon. Na overleg met mijn moeder besloot ik dat de boot het meest veilig was. Ik wilde geen risico

nemen – dus ging ik niet met de overvolle Londense metro, maar pakte de fiets naar het treinstation. Onderweg kwam ik langs stampvolle restaurants en drukke pubs – Londen maakte zich nog niet druk. Ik stapte in een vrijwel lege trein naar de havenplaats Harwich, vanwaar een net zo lege veerboot naar Hoek van Holland vertrok. De boot kon zo'n twaalfhonderd passagiers vervoeren, maar er waren niet meer dan twintig mensen aan boord. Iedereen had dus een flink deel van de veerboot voor zichzelf.

Toen de boot in Nederland aankwam stond mijn vader me op te wachten. Omdat ik net uit een grote stad kwam en mijn ouders vanwege hun leeftijd mogelijk een hoger risico op complicaties hadden als ze de infectie zouden oplopen, spraken we af om de eerste paar weken binnenshuis afstand te houden. Het was onwettelijk dat we elkaar niet konden omhelzen, alsof we in een of andere bizarre Hollywoodfantasie waren terechtgekomen. Eenmaal thuis gingen we met z'n drieën buiten zitten en praatten tot diep in de nacht bij over de gebeurtenissen van de afgelopen weken en over wat ons mogelijk nog te wachten stond.

Sinds die avond waren er twee weken verstreken en was mijn verplichte quarantaine eindelijk voorbij. Ik stond op, spitte mijn koffer door op zoek naar een schoon shirt en ging naar beneden. Uit een laptopspeaker hoorde ik blikkerige stemmen komen, blijkbaar zat mijn moeder al in een vergadering. Stilletjes liep ik richting de koffiekant. Ik probeerde buiten het bereik van haar webcam te blijven, om te voorkomen dat ik met mijn ontplotte ochtendhaar in beeld kwam bij de leiding van de Wereldgezondheidsorganisatie. De kan was allang leeg, zag ik. Dat zou in de maanden daarna een thema worden. Zo stil mogelijk zette ik een verse pot. Terwijl het koffiezetapparaat pruttelde, probeerde ik de stemmen die uit mijn moeders laptop kwamen te koppelen aan de gezichten die ik op televisie had gezien. Er was de stem van Tedros Ghebreyesus met zijn Ethiopisch accent dat ik

herkende van de persconferenties van de WHO. Dan was er de Ierse stem van... hoe heette de man ook alweer? Iets met Ryan? Met die denkoefening was mijn pre-koffiebrein uitgeput. Ik schonk twee bakken in, gaf er een aan mijn moeder en ging naar buiten om een paar sudoku's te maken.

Prof. dr. Marion Koopmans, ofwel 'mam', was in die periode een schim. Ze ging van de ene Zoomvergadering naar de andere en pauzeerde hooguit om snel een kom (soja)yoghurt of een stuk fruit te pakken terwijl ze de eindeloze stroom nieuwe rapporten en berichten doornam. Meestal waren er twee of drie momenten op de dag waarop ze zich even kon losrukken van haar werk. Ze maakte er een punt van om haar laptop op te bergen tijdens het avondeten en dan ook een halfuur haar telefoon – met uitzondering van de meest dringende berichten – te negeren. Laat op de avond keken we naar één of twee afleveringen van *Desperate Housewives*, ons vaste 'guilty pleasure' tijdens de pandemie. En dan waren er de wandelingen. Op de meeste dagen liepen mijn moeder en ik een kwartiertje – en in het weekend soms een paar uur – door het bos vlak bij ons huis. Dan bespraken we haar werk, de onzekerheden en het krankzinnige tempo waarin de pandemie zich ontwikkelde, de mengeling van inspiratie en frustratie die de internationale samenwerking met zich meebracht, en wat er allemaal nog meer speelde. Dit boek is het gevolg van die wandelingen en van talloze gesprekken via Zoom toen ik weer terug was in Groot-Britannië.

Het 'nieuwe coronavirus' of SARS-COV-2, het virus dat de ziekte covid-19* veroorzaakt, veranderde voor mensen overal ter wereld de richting en het tempo van hun leven. De coronapandemie zal ongetwijfeld een prominente plaats gaan innemen in geschiedenisboeken. Toch waren die eerste weken van de uitbraak voor ons gezin een min of meer bekende situatie. Marion

* Technisch gezien COVID, maar voor de leesbaarheid houden we covid aan.

hield zich al lang voor mijn geboorte bezig met dit soort ziekten. Mijn zus Anoeek en ik groeiden op met verhalen aan de keukentafel over allerlei uitbraken, epidemieën en pandemieën, waaronder het norovirus, SARS, MERS, vogelgriep, pandemische griep, monkeypox, ebola en zika. Het betekende meestal dat mam het een paar maanden drukker had dan normaal totdat de desbetreffende uitbraak beteugeld werd.

De eerste berichten over SARS-CoV-2 in januari 2020 deden erg denken aan de SARS-uitbraak van 2002, een ziekte veroorzaakt door het ‘oorspronkelijke’ SARS-coronavirus (SARS-CoV) met een hoog sterftecijfer van rond de 10 procent. Gelukkig was SARS-CoV niet erg besmettelijk en kon die uitbraak snel worden ingedamd. Wereldwijd werden in totaal meer dan achtduizend mensen besmet. Daar waar het virus rondging, raakte de samenleving behoorlijk ontwricht en kwam het internationale reisverkeer tijdelijk stil te liggen. Toch viel de uiteindelijke impact van de uitbraak voor de rest van de wereld mee. Datzelfde geldt voor veel andere kleinere en grotere virusuitbraken tijdens de afgelopen decennia. Zelfs midden in de coronapandemie waren er meldingen over gevallen van het westnijlvirus in Europa, MERS in het Midden-Oosten, een internationale uitbraak van apenpokken, besmettingen van mensen in Maleisië met een coronavirus afkomstig van honden, H5N8-vogelgriep bij een pluimveehouder in Engeland, en H5N1-vogelgriep wereldwijd. Ook die uitbraken bleven – vooralsnog – beperkt. Hoe kan dat? Wat is het verschil tussen covid-19 en deze andere virusziekten? Hoe kon dit nieuwe coronavirus in een paar maanden uitgroeien tot een wereldwijde pandemie? Hoe werkt virusonderzoek en bestrijding van uitbraken? Welke lessen hebben we geleerd, of moeten we nog leren, om ons beter te kunnen voorbereiden op toekomstige pandemieën? En wat is bij dit alles de rol van onze snel veranderende leefwereld?

Het zorgeloze zuiden

Het verhaal van Maria Petronella Gerarda Koopmans – zeg maar gewoon Marion – begint in 1956 in Tegelen, een dorpje in Limburg. Haar vader Harrie en moeder Mia waren daar opgegroeid, en kwamen allebei uit grote katholieke gezinnen. Tijdens de oorlogsjaren waren ze net jong genoeg om nog als kind te worden gezien, maar oud genoeg om zich de heftige impact te herinneren. In de laatste paar jaar begon het Duitse leger jonge mannen te werven in bezette gebieden. Het volwassen mannelijke deel van de familie zat dan ook een groot deel van de oorlog in de kelder verscholen. Aangezien zowel Harrie als Mia niet onder die opgelegde dienstplicht vielen, was het hun taak om tussen de bombardementen door in de – karig voorziene – winkels boodschappen te doen.

Ondanks de oorlog volgden ze allebei een middelbareschoolopleiding. Toen die eenmaal was afgerond, werd verwacht dat ze direct aan het werk gingen. Ze leerden elkaar kennen tijdens een scoutingkamp, waar Mia akela was (groepsleidster) en Harrie vaandrig (assistent-groepsleider), en toen was de vonk tussen hen overgeslagen – hoewel Mia volgens eigen zeggen nog niet meteen verkocht was en Harrie een tijdje serieus zijn best moest doen om haar voor zich te winnen. Daar slaagde hij uiteindelijk in en ze trouwden in 1955.

Op 21 september 1956 werd hun oudste dochter geboren, mijn moeder. In 1957 volgde zus Helmi en in 1960 broer Twan. Het ge-

zin woonde aanvankelijk boven een winkel die uitgebaat werd door een broer van Mia, maar toen die ruimte te krap werd verhuisden ze in 1958 naar het nabijgelegen Steyl. Tegenwoordig zou je Steyl al een klein dorp noemen, maar toen Marion er opgroeide voelde het als een microkosmos. Op oude foto's zie je een stel huizen, kloosters, een kerk en de school. Vanaf het eind van de straat waar ze woonde liep een zandpad naar de rivier de Maas.

Harrie werkte op een accountantskantoor in het nabije Venlo en studeerde, aangespoord door Mia, 's avonds en in het weekend voor zijn accountantsdiploma om hogerop te komen in het bedrijf. Als hij thuis was moest het daarom – zolang hij studeerde – meestal stil zijn. Marion, Helmi en Twan brachten hun vrije tijd vooral buiten door, op de omliggende boerderijen of zwerfend langs de Maas. Het leven was zoals je het je zou voorstellen in een klein, slaperig plattelandsdorpje. Ze gingen naar school en speelden met hun vriendinnetjes en vriendjes op straat of op een open veld, waar ze kastelen bouwden van zand, modder, takken en wat ze verder maar konden vinden.

De eerste jaren waren bepaald geen vetpot, en Marion herinnert zich hoe haar ouders lange tijd ieder dubbeltje moesten omdraaien om te sparen voor een eerste wasmachine. Ook kwam haar vader met enige regelmaat thuis met betalingen in natura, bijvoorbeeld een kist bonen, augurken, perziken of kersen, die dan met hulp van de kinderen in potten in grote ketels 'geweekt' werden. Haar moeder blonk uit in het bedenken van spelletjes en knutselopdrachten, en op regenachtige dagen zat de bijkeuken vol met buurtkinderen die allerlei kunstwerken maakten. Ze hielden vakantie in de buurt, met een tent ingericht met sinaasappelkistjes. Het gezin reisde dan met een grote omweg naar de camping, zodat de kinderen toch het gevoel kregen dat ze ver weg op vakantie waren 'in Baaldère, 500 kilometer van Parijs' (in werkelijkheid het dorp Baarlo, aan de overkant van de Maas).

Hoewel ze in die jaren weinig te makken hadden, was zorg voor anderen voor haar ouders een vanzelfsprekendheid, die intact is gebleven zelfs nu ze hoogbejaard zijn. Haar vader hielp de mensen in zijn kennissenkring met belastingaangiftes, vaak in ruil voor een flesje wijn. Haar moeder deed allerlei vrijwilligerswerk en mantelzorg, en deed cursussen om – zoals ze zelf zegt – bij de tijd te blijven.

Vanwege Twans astma kon het gezin geen dieren in huis hebben, maar buiten stond een groot hok met konijnen, eenden en cavia's. Babykonijntjes groeven zich in en doken rond voedertijd weer op uit de grond, terwijl de cavia's grotere dromen najoegen en zich vermaakten in de zorgvuldig onderhouden groentetuin van de burens, totdat het Marions vader lukte het hok beter te beveiligen.

Wekelijkse bezoeken aan de plaatselijke kerk vormden een vast onderdeel van het gezinsleven. Steyl was een katholiek dorp, en de meeste gemeenschapsactiviteiten speelden zich af rond de kerk. Marions grootouders aan moederskant produceerden en verkochten allerlei soorten drank in hun café annex slijterij op de grens van Steyl en Tegelen. De voorraadschuur met zijn grote houten vaten en flessen met vreemde vloeistoffen leek in de ogen van Marion, Helmi en Twan op een laboratorium voor het brouwen van toverdranken. Na de zondagsmis nodigden hun grootouders de kinderen af en toe bij hen thuis uit. Ze zaten dan aan de houten tafel in de keuken die groot genoeg was voor de hele familie en het personeel van de slijterij. Soms kregen ze een kop 'grote-mensenkoffie'. Heel af en toe maakte haar grootvader parfums van allerlei soorten bloemen als cadeautje voor de kinderen.

De ouders van Harrie hadden een soort bazaar waar ze allerlei spullen verkochten. Ook daar was het zondagsbezoek een vast weekonderdeel. Terwijl de volwassenen de gang van zaken in het dorp bespraken, waarbij ze van koffie naadloos overgingen naar een borreltje, trokken de kinderen zich terug op de

speelgoedafdeling van de winkel. Marion genoot vooral van de (strip)boeken, die ze mocht lezen op voorwaarde dat ze er voorzichtig mee was. Ook kregen ze ‘zondagsgeld’, een dubbeltje om in de snoepwinkel te besteden. Snoep kostte bijna niets, en ze konden gemakkelijk een halfuur bezig zijn met bedenken wat ze zouden kopen. Marion heeft slechts vage herinneringen aan haar grootmoeder van vaderskant, die op een dag bij een verkeersongeluk op de weg voor de winkel om het leven kwam.

Na een paar jaar studeren slaagde vader Harrie in 1967 voor zijn accountantsexamen. Om die prestatie te vieren kocht hij voor het eerst een televisietoestel. In die tijd waren er slechts drie kanalen beschikbaar, waardoor er bar weinig amusement werd geboden. Marion, Helmi en Twan kregen al snel door wat wel en niet de moeite van het kijken waard was. Met stip op één stond de televisieserie *Daktari*, waar ze geen genoeg van konden krijgen. De serie speelde zich af in Oost-Afrika in het fictieve Wameru Study Center for Animal Behavior en volgde dierenarts Marsh Tracy, zijn medewerkers en een kleurrijke cast van dieren. De schele leeuw Clarence en de chimpansee Judy waren de sterren van de show. De serie was net zo bingewaardig als een hedendaagse ziekenhuisserie en de tienjarige Marion raakte in de ban van de dieren. Ze liet zich inspireren en begon haar eigen versie van een dierenziekenhuis, waar ze zich ontfermde over gewonde dieren die door hulpvaardige burens werden binnengebracht. Omdat iedereen in het dorpje elkaar kende, ging het nieuws snel rond en brachten ook mensen uit de omgeving gewonde dieren langs, vooral vogels en zo nu en dan een konijn. Marion deed wat ze kon om ze op te lappen. Haar interesse bleef niet beperkt tot levende dieren. Helmi herinnert zich nog goed dat Marion op een dag een halfvergane hond naast de spoorlijn vond. Ze wilde het skelet hebben, en het lijk werd naar het dak gezeuld waar het maandenlang gelegen heeft om te drogen en te bleken. Soms haalde een van de burens haar erbij als er een dier was aangereden, waarschijnlijk omdat de volwassenen op deze

manier de resten niet hoefden op te ruimen. Haar invloed op het lot van de patiënten was – laten we zeggen – verwaarloosbaar, maar hier openbaarde zich de eerste concrete uiting van haar wens om dierenarts te worden.

Ook haar ouders droegen hun steentje bij aan die wens. Toen een van de konijnen een paar weken na het werpen stierf en een nest hongerige konijntjes achterliet, kocht Marions vader een speelgoedmelkwagen, inclusief miniatuurmelkflesjes, en reed hij de hele stad af om fopspenen te zoeken die op de flesjes pasten. Er werd een voedingsschema opgesteld en de burens hielpen mee om de babykonijntjes in ploegendiensten van vier uur melk te geven tot ze volgroeid waren.

Marion deed het goed op de katholieke dorpschool en haalde meestal hoge cijfers. Ze werd daarom vrijgesteld van de huiswerkbegeleiding en onverwachte overhoringen van haar moeder. Je zou haar als kind kunnen omschrijven als een beetje een nerd, leergierig, altijd iets aan het lezen of onderzoeken.

Bedtijd kwam voor Marion altijd te vroeg – eerlijk gezegd is dat niet veel veranderd – en ze verstopte zich dan onder de deken met een zaklamp om tot diep in de nacht te lezen. Ze las alles wat ze te pakken kon krijgen, en genoot vooral van de boeken van Karl May en Hector Malot. Eens kreeg ze op haar verjaardag van haar ouders een scheikundeset, waarmee ze kleine experimenten uitvoerde. Met de speelgoedmicroscopie die ze op een andere verjaardag had gekregen, bestudeerde ze de poten van een vlieg, de vleugels van een mug, haarwortels en allerlei andere dingen – gewoon om te kijken hoe zoiets er van heel dichtbij uitzag. Een tijdlang vulde ze blikken met bijzondere slakken, totdat een hoosbui een einde maakte aan de collectie die tot haar verontwaardiging niet binnenshuis mocht staan.

Hoewel het dorpsleven in sommige opzichten idyllisch was, kon het ook erg verstikkend zijn. Op een dag had Marion ergens zitten kletsen met een jongen waarvoor ze een iets meer dan ge-

middelste belangstelling had. Tegen de tijd dat ze thuiskwam, had een of andere tante haar moeder al ingelicht en werd Marion ondervraagd over elk klein detail. Wie was hij en wat waren ze daar aan het doen? Daar kon ze woest om worden, hoewel ze dat toen niet zo liet merken. Als oudste kind werd ze geacht 'het goede voorbeeld' te geven.

Niet alleen was de sociale controle in Steyl groot, binnen de gemeenschap heersten ook duidelijke ideeën over hoe je bepaalde dingen 'hoorde' te doen, grotendeels ingegeven door de katholieke tradities die sterk leefden in de regio. Marion bezocht uit nieuwsgierigheid een tijdlang de dagelijkse ochtendmis. Ze wilde van nature graag alles weten, en de preken riepen dan ook veel vragen op. Maar wanneer ze de priester om uitleg vroeg, antwoordde die meestal kortaf 'omdat het nu eenmaal zo is'. Ze hield er de overtuiging aan over dat het katholieke geloof zoals zij het had ervaren niets voor haar was. Daar waren haar ouders niet blij mee, maar uiteindelijk moesten ze het maar accepteren. Als mijn moeder eenmaal haar mening had gevormd, was ze daar niet snel van af te brengen.

Tienertijd

De overgang van de lagere naar de middelbare school in 1967 was een ingrijpende gebeurtenis. De school was gevestigd in de 'grote stad' Venlo, die ongeveer zestigduizend inwoners telde en op een halfuurtje fietsen ten noorden van Steyl lag. Kinderen kwamen uit dorpen van kilometers in de omtrek naar deze school, bijna allemaal op de fiets.

De school werd geleid door ursulinen, een orde van nonnen die in de middeleeuwen was opgericht met het uitdrukkelijke doel meisjes een opleiding te bieden. De instelling had iets tegenstrijdigs. De zusters hielden er conservatieve opvattingen op na, bijvoorbeeld over welke beroepen al dan niet geschikt waren voor vrouwen. Aan de andere kant was de school in die tijd een

van de weinige instellingen met vrouwen aan het hoofd. De zusters ursulinen werkten met een strikte hiërarchie en bijbehorende taakverdeling. De 'Mère Aquino', ofwel moeder-overste, maakte de dienst uit wat de school en het klooster betrof. Er waren 'werkzusters', die allerlei klussen voor de school verrichtten, van schoonmaken tot bouwen, en die het huishouden van het klooster draaiende hielden. En dan waren er de onderwijzusters, die duidelijk een hogere status hadden en niet schroomden om te benadrukken hoe belangrijk ze waren. Bijna alle lessen werden gegeven door nonnen, inclusief zang, gymnastiek en yoga, waarbij ze stevast hun lange habijt aanhielden. Monty Python had er een mooie sketch van kunnen maken. Soms verliet een van de nonnen het klooster en werd 'werelds'; ze ging dan buiten het klooster wonen maar bleef lesgeven aan de meisjes. In latere jaren kwamen er meer 'wereldse' docenten, onder wie ook enkele mannen, maar de leiding bleef stevig in handen van de nonnen.

Na school was Marion vaak te vinden op de boerderij van de familie van een van haar vriendinnen. De meisjes voerden er de koeien en varkens. Ze werkten in de stal van een boer in de buurt in ruil voor paardrijlessen, waarbij ze zich trots onderscheidden van de 'paardenmeisjes' die daar bezig waren met dressuur en doodsbenauwd leken om hun kleren vuil te maken.

Toen ze op een dag in een weiland liep, werd ze belaagd door een beer – een mannetjesvarken – die naar de voederbak spurtte en duidelijk niet gehinderd wilde worden door iemand die in de weg stond. Ze kon ternauwernood ontkomen en wist over het hek aan de rand van de wei te springen, maar in alle haast haalde ze daarbij haar gezicht en hals open aan het vuile prikkeldraad. Het leek haar nauwelijks te deren. Toen ze thuiskwam keek Mia haar echter geschokt aan. 'Mijn God!' riep ze uit. 'Je gezicht! Je visitekaartje!' Hoewel haar moeder een fervent voorstander was van Marions jonge studieambities was dit misschien niet de meest feministische uitspraak die ze ooit had gedaan. Dankzij de

grondige verzorging door een vriendin van haar moeder zouden de geïnfecteerde wonden uiteindelijk genezen.

Toen de eerste winter op de middelbare school aanbrak, drong het tot Marion door dat ze ondanks de kou verplicht was naar school een lange rok aan te trekken. Een broek was alleen toegestaan als er een rok overheen werd gedragen. De meeste meisjes vonden dat belachelijk en onpraktisch. Verontwaardigd begon Marion met een paar anderen een campagne met de eis dat ook meisjes voortaan op school een broek mochten dragen. Ze organiseerden een protestactie en oefenden net zolang druk uit op de zusters en de moeder-overste tot de schoolleiding zwichtte. Zodra die strijd was gewonnen, eisten de activisten dat de nieuwe regel ook voor hotpants zou gaan gelden, maar daarvoor was nog wat meer overredingskracht nodig.

Nu de meisjes op school eindelijk hun zin hadden gekregen, zeurden Marion en Helmi bij hun ouders om een paar spijkerbroeken volgens de laatste mode. Toen hun opzet geslaagd was en de meisjes hun prijs in de wacht hadden gesleept, volgde een nieuwe golf van guerrillatactieken. Hun moeder was niet gecharmeerd van de 'versleten jeans'-look. Als haar dochters een broek gingen dragen moesten ze er wel toonbaar uitzien, en niet alsof ze hun kleren uit een container hadden gevestigd. Ze waste de spijkerbroeken met water en azijn om ervoor te zorgen dat ze niet verbleekten maar er zo goed als nieuw bleven uitzien. Haar vindingrijke dochters wassen ondertussen zelf stiekem de broeken, borstelden ze met grove zeep, en lieten ze drogen op de verwarming in hun kamer om weer een 'versleten' look te krijgen. Hun moeder vroeg zich verbaasd af waarom de azijn niet werkte.

In de winter verzamelde Marions vriendengroep zich om een praalwagen te bouwen voor de jaarlijkse carnavalsoptocht. Zodra het carnavalsseizoen op 11 november begon, bedachten ze een thema voor hun project van dat jaar. Als ze het eenmaal eens

waren over een idee, ontwierpen ze de praalwagens, gingen aan de slag met de bouw, naaiden kostuums, dronken een paar bier-tjes en flirtten zoveel als je kunt verwachten van een groep tier-nerjongens en -meisjes die verder grotendeels gescheiden le-vens leidden. Ze waren er tot aan carnaval elk weekend druk mee. De praalwagens waren indrukwekkende kunstwerken, met bewegende sculpturen van papier-maché die bijvoorbeeld een politicus voorstelden, of de spot dreven met het lokale nieuws.

Hoewel dit alles misschien gemoedelijk klinkt, stond Venlo destijds bekend als een ruige stad. Die reputatie had het groten-deels te danken aan de florierende drugshandel met het nabijge-legen Duitsland. Marions ouders ontmoedigden buitenschoolse bezoeken aan de stad, maar naarmate Marion en Helmi ouder werden, wisten ze hen af en toe zo ver te krijgen dat ze in Venlo mochten uitgaan. En anders gingen ze gewoon stiekem. Helmi zat op een gemengde openbare school en was ondernemender op het uitgaansvlak. De meiden redeneerden dat het soms han-diger was om achteraf sorry te zeggen dan vooraf om toestem-ming te vragen – of geen van beide als ze ermee konden wegko-men. Ook al was Marion niet bijzonder geïnteresseerd in drugs – en zou ze dat ook nooit worden – ze vond het heerlijk om af en toe los te gaan en het dorpse conformisme overboord te gooien.

Op haar school werden de meisjes aangemoedigd om hun best te doen, zonder daarbij al te ver af te wijken van het traditi-onele gedachtegoed van de kerk en de toenmalige maatschappij in het algemeen. Meisjes kwamen doorgaans in verzorgende be-roepen terecht of gingen naar de kweekschool voor onderwij-zers. Een beroep als dierenarts werd vrijwel uitsluitend uitgeoefend door mannen. Hoewel in het Nederland van begin jaren zeventig die weerstand tegen het idee dat vrouwen dergelijke beroepen zouden kiezen niet openlijk werd uitgesproken, was die onderhuids beslist voelbaar. Marion deed een gymnasium-bètaopleiding, maar toen de tijd aanbrak dat de leerlingen hun

vakkenpakket moesten kiezen, maakte de schooldecaan – een van de weinige mannen die er werkten onder de leiding van de ‘Mère Aquino’ – een opmerking in de trant van: ‘Laat dat meisje gewoon een taal studeren.’ Hij maakte de fout dit standpunt naar voren te brengen tegenover haar moeder Mia, die graag een opleiding had willen volgen maar dat niet had gekund – al het geld werd uitgegeven aan onderwijs voor haar zeven broers. Na de middelbare school moest ze thuis meehelpen in het familiebedrijf en het huishouden. Klagen zat niet in haar karakter en Mia had gedaan wat van haar werd verwacht. Later steunde ze haar echtgenoot bij zijn werk en moedigde hem aan om verder te studeren. Maar toen haar man met pensioen ging, reikte ze hem een schort en een spatel aan. ‘Ik heb de afgelopen veertig jaar gekookt. Nu is het jouw beurt.’ Met deze ervaringen had ze zich voorgenomen dat ze alles op alles zou zetten om ervoor te zorgen dat haar kinderen onafhankelijk konden zijn. Ze liet de decaan onomwonden weten hoe ze over zijn studieadvies dacht, en de onthutste man stemde erin toe dat Marion zich op biologie, scheikunde en natuurkunde zou richten. Dat waren de vakken die ze nodig had als ze diergeneeskunde wilde gaan studeren.

Tegen het einde van de middelbare school speelde zich iets soortgelijks af toen Marions vader een plaatselijke veearts overhaalde om haar voor een stage van een week aan te nemen. Hij had een gemengde praktijk, wat betekende dat hij het grootste deel van de dag langs boerderijen ging om vee te behandelen en ’s avonds praktijk aan huis had voor behandeling van huisdieren. Op een dag nam hij Marion mee naar een boerderij waar hij een bloedmonster van een koe moest nemen. Nadat hij de koe had vastgebonden, gaf hij haar de opdracht in de neus van het dier te knijpen om haar af te leiden terwijl hij het bloed afnam. Het was een simpel klusje, maar hij bleef erop hameren dat ‘dit zwaar werk is, heel zwaar werk’. Hij verzekerde Marion dat ze het vooral mocht zeggen als ze moest rusten of het gevoel had dat

ze de taak niet aankon. Ze kreeg dus niet te horen dat ze het werk niet aankon, maar werd aangemoedigd om ‘gewoon toe te geven’ dat het te moeilijk voor haar zou zijn. Dan kon ze een goedmoedelijk schouderklopje krijgen omdat ze het in elk geval had geprobeerd en moest dan maar iets gaan studeren wat ‘beter geschikt’ was voor vrouwen. De aanpak werkte volledig averechts. Toen ze eenmaal haar middelbareschooldiploma op zak had en het tijd werd om te kiezen, was haar keuze glashelder.

Haar ambitie om dierenarts te worden was in de loop der jaren alleen maar duidelijker geworden. Er was geen specifiek ‘eureka’-moment geweest; ze wist gewoon als kind al dat ze dat wilde doen. Ze had mazzel omdat ze van nature goed kon leren, en voor haar examen slaagde met meer dan een acht gemiddeld als eindcijfer. Daarmee was ze verzekerd van een plaats op een universitaire opleiding zonder te hoeven meedoen met een loting. De schooldecaan had zelfs – met een adembenemend gebrek aan begrip voor groepsdynamiek onder puberende middelbare scholieren – via de intercom laten omroepen dat ‘Marion Koopmans een 10 op haar eindexamen Latijn’ had gehaald.

Ze dacht nog wel even over een studie medicijnen. Haar ouders wezen haar er behulpzaam op dat ze geneeskunde zou kunnen studeren in Nijmegen. Dat was maar een uur reizen vanuit Steyl en ze zou – aldus haar ouders – niet eens uit huis hoeven gaan. Diergeneeskunde daarentegen kon ze alleen studeren in Utrecht, veel te ver weg om in Steyl te blijven wonen. Hunkerend naar een andere omgeving hakte ze de knoop door en meldde zich aan voor de studie diergeneeskunde in Utrecht.

Marion reisde die zomer na haar eindexamen met de trein (met een tienertoerkaart) op en neer tussen Steyl en Utrecht, totdat ze een kamer had gevonden in een studentenhuus. Die kamer was min of meer wat je zou verwachten van een eerste studentenkamer, en ze deelde het huus met een stuk of zes andere studenten. Om onduidelijke redenen bevond de gemeenschap-

pelijke douche zich in een hoek van de keuken. Nadat ze vol enthousiasme haar ouders op de hoogte had gebracht, was haar vader de kamer komen inspecteren en verklaarde per direct dat deze niet aan de eisen voldeed. In plaats daarvan huurde hij een kamer bij een echtpaar dat een erg aardige indruk maakte en bovendien was aanbevolen door een van zijn collega's van het accountantskantoor. Maar net toen het studiejaar begon, ging het echtpaar uit elkaar. De vrouw vertrok en zo belandde Marion op een zolderkamer bij een niet al te vrolijke gescheiden man, niet helemaal wat ze zelf voor ogen had gehad. Ze nam zich voor om snel iets anders te gaan zoeken en stortte zich op haar nieuwe bestaan.

Studentenleven

Als studentenstad was Utrecht vrij klein en overzichtelijk, maar vergeleken met Venlo en Steyl leek Marions nieuwe woonplaats enorm. Ze verwelkomde de verandering en deed volop mee aan de introductieprogramma's waardoor nieuwe studenten konden kennismaken met de stad. Zo leerde ze alvast een paar medestudenten kennen en kreeg ze de kans om de interessante plekjes van Utrecht te verkennen. Ver weg van nieuwsgierige tantes woonde ze hier als zeventienjarige op zichzelf en voelde ze zich heerlijk anoniem.

Als onderdeel van het introductieprogramma kregen Marion en haar medestudenten een rondleiding langs de verschillende studentenverenigingen. Die bleken niet echt haar ding, maar ze vond al snel een groepje vrienden in de alternatieve hoek. Ze neigde een beetje naar punk en begon te experimenteren met het kapsel dat inmiddels haar handelsmerk is geworden. Ze was regelmatig te vinden in de mensa, een budgetvriendelijk studentenrestaurant waar je aanschoof aan lange tafels en zo meer mensen leerde kennen. Na sluitingstijd werden de gesprekken voortgezet in Het Pandje, een kroeg die pas om vier uur 's ochtends de deuren sloot.